

rekete geçtiler. Yakalanması için devam-
lı takip edilen ve zâhidâne bir yaşayışla
geçirdiği ömrünün son yıllarında bir câ-
riye ile evlenen Berbehârî, Türk asıllı ku-
mandan Tüzün'ün (bir rivayete göre Bo-
ran'ın) kız kardeşinin evinde geçirdiği bir
kanama sonucu öldü.

Yaşadığı devirde Selef akîdesinin ima-
mı kabul edilmiş, zâhidâne bir hayat be-
nimlediği için geç evlenmiş, hatta baba-
sından kalan 70.000 dirhem mirası da
almamıştır. Ahmed b. Hanbel'den gelen
rivayetler konusunda o en güvenilir râ-
vî olarak kabul edilmiştir. Şîa propagan-
dacılarına, Mu'tezile ve Ehl-i sünnet ke-
lâmcılarına karşı şiddetli bir mücadele
vermiş, kelâm metoduna karşı son de-
rece katı bir tutum takip etmişti. Ber-
behârî'yi Bağdat'ta ziyaret eden Ebû'l-
Hasan el-Eş'arî, ona kelâm metodunun
etkili bir silâh olduğunu, kendisinin bu
metodu kullanarak hristiyanları, Mecû-
siler'i ve Mu'tezile'yi reddettiğini anlat-
maya çalışmışsa da o en doğru yolun
Ahmed b. Hanbel'in yolu olduğunu, baş-
kasını tanımadığını ifade etmiş, bunun
üzerine Eş'arî, Selef akîdesine uygun ola-
rak yazdığı *el-İbâne* adlı risâlesini ken-
disine takdim etmiş, fakat o bu eseri
bile tasvip etmemiştir (*Tabakâtü'l-Hanâ-
bile*, II, 18).

İtikadî görüşleri, bid'atların reddedil-
mesi ve Kur'an ile Sünnet'e dönüşmesi
esasına dayanır. Ona göre küçük olsun
büyük olsun bütün bid'atlar terkedilme-
lidir. Çünkü bid'at insanın dinden çıkma-
sına yol açar. Gerek itikad gerekse amel-
de dinin aslını, ilk üç halife, tâbiîn ve te-
beû't-tâbiîn devrindeki uygulamalarda
aramak gerekir. Meselâ Ahmed b. Han-
bel, Mâlik b. Enes, Fudayl b. İyâz, Ab-
dullah b. Mübârek, Bîşr b. Hâris dinin
bu ilk şeklini bilen ve uygulayan örnek
insanlardır. Akıl Allah'ın zâtını ve sıfat-
larını tanımakta yeterli değilse de Al-
lah'ın insana lutfettiği bir nimet olup
ebedî saadete ulaşmak için zaruridir.
Ancak akıl, Kur'an ve Sünnet'ten hiçbir
delile dayanmaksızın, akaid sahasında
keyfî olarak yapılacak te'viller için vasi-
ta kılınamaz. İlâhî sıfatlar konusunda
yapılacak şey, Allah ve Resulü'nün bildir-
diklerine aynen inanıp bu hususta soru
sormayı terketmektir. Arş, kürsî, sûr,
kalem, levh, cennet ve cehennem zeval
bulmayacak şeylerdir. İmâmet Kureyş
kabilesi mensuplarının hakkı olmakla
birlikte, Allah'a itaatsizliğin dışında ida-
reye karşı çıkılamayacağından, hangi
soydan olursa olsun mevcut yönetimle-

re isyan etmek câiz değildir. Kitap ve
Sünnet sınırları içinde yapılan tasavvu-
fî izahların reddi gerekli değildir.

Berbehârî, çağdaşı olan Hanbelîler
üzerinde etkili olmuş ve görüşlerini be-
nimseyenlere Berbehâriyye adı verilmiş-
tir. Ebû Bahr Muhammed b. Hasan el-
Berbehârî, bu gruba bağlı olan önemli
kişilerden biridir. Makdisî, Berbehâriy-
ye'yi Haşviyye'nin kolları arasında zikre-
der (*el-Bed' ve't-târîh*, V, 150). İbn Batta
eserlerinde onun akîdesinden alıntılar
yapmış ve tesirlerini Hanbelî tabakat âli-
mi İbn Ebû Ya'lâ ve talebelerine kadar
taşımıştır. Berbehârî'nin pek çok eser
yazdığı naklediliyorsa da bunlardan sa-
dece *Şerhu Kitâbi's-Sünne*'si günümü-
ze kadar gelmiştir. İbn Ebû Ya'lâ'nın *Ta-
bakâtü'l-Hanâbile*'sinde naklettiği (II,
18-45) bu eser, Ahmed Gulâm Halîl (ö.
275/888-89) tarafından derlenen *Kitâ-
bü's-Sünne* üzerine yapılmış bir çalış-
ma mahiyetindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 150; *Tabakâ-
tü'l-Hanâbile*, II, 18-45; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*,
I, 133; a.m.f., *el-Kâmil*, VIII, 307-308, 378; Ze-
hebî, *A'lamü'n-nübela'*, XV, 90; Safedî, *el-Vâfi*,
XII, 146-147; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 162, 181-
182, 201; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 297, 319-
323; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-fel-
seft fi'l-İslâm*, İskenderiye 1966, s. 638; W.
Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşek-
kül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s.
70, 370, 382; H. Laoust, "al-Barbahârî", *El'*
(İng.), I, 1039-1040.

AHMET SAİM KILAVUZ

BERBEHÂRİYYE

(البربهارية)

Hanbelî âlimlerinden

Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehârî'nin
(ö. 329/940-41)

görüşlerini benimseyenlere verilen ad
(bk. BERBEHÂRÎ).

BERBERÂ

(بربرا)

Somali'nin kuzeyinde

liman şehri ve aynı adı taşıyan
idarî birimin merkezi.

Aden körfezinin güney sahilinde 10°
26' kuzey paraleliyle 45° 02' doğu me-
ridyeninin kesiştiği noktada kurulmuş-
tur. Şehrin adı o yörede yaşayan Ber-
berâ, Berbâre yahut Berâbi denilen top-
luluktan gelmekte ve bulunduğu bölge
de bu adla anılmaktadır; aynı şekilde
Aden körfezine de Bahrü Berberâ ya-

hut Halicü'l-Berberî adı verilmiştir (İA,
II, 524). İslâm coğrafyacıları Berberâ ve
burada yaşayan Berberâlar üzerinde dur-
muşlardır. Yâkût (ö. 1229), Aden körfe-
zinin güney sahilinde yaşayanlara izâfe-
ten şehre Berberâ adının verildiğini, bu-
rada diğer yerlerde bulunmayan vahşi
av hayvanlarının yaşadığını, halkın siya-
hî ve avcılıkta maharet sahibi oldukları-
nı ve zehirli ok kullandıklarını söyler. İbn
Saîd el-Mağribî (ö. 1286), Berberâ'nın
Berâber ülkesinin merkezi ve ahalisinin
de çoğunlukla müslüman olduğunu be-
lirtir. Ebû'l-Fidâ da (ö. 1331) aynı bilgi-
leri tekrarlar; İbn Battûta (ö. 1355) ise
Berberâlar'ın Şâfiî mezhebine bağlı ol-
duklarını haber verir.

Ortaçağ'da mâmur bir şehir olan Ber-
berâ'nın önemi, XIX. yüzyılın sonlarına
doğru Batı ülkelerinin, Kuzeydoğu Afri-
ka'nın Avrupa-Uzakdoğu ticaretinde oy-
nadığı rolden dolayı bu bölgeyle ilgilen-
meye başlamaları üzerine artmıştır. Ay-
nı yıllarda burada ekimden marta ka-
dar devam eden bir pazarın kurulması
da şehrin önemini bölgede ve milletler-
arası ticarette öne çıkarmıştır. Afrika'nın
içlerinden gelen kervanlar fildişi, de-
ve tüyü, altın, canlı hayvan, deri gibi ti-
caret eşyaları getirerek bunları Basra
körfezi, Hindistan ve Arap yarımadasın-
dan gelenlerin getirdikleri kumaş ve çe-
şitli ürünlerle değiştirirlerdi. Şehrin çoğ-
rafi mevkii bu pazarın gelişmesinde et-
ken olmuştur. Seyyahların verdikleri bil-
gilere göre XIX. yüzyılın ikinci yarısında
Berberâ 7500-8000 nüfuslu, fakir, bir-
kaç bin çadır ve kulübeden müteşekkil
bir yerd. 1920'lerde nüfusu 20.000'e,
günümüzde ise yaklaşık 65.000'e çıkmış-
tır. Halkını yerlilerle Arabistan ya-
rımadasından buraya gelen göçmenler
meydana getirmekte, nüfusu pazar do-
laysiayla ekim ve mart ayları arasında
artmaktadır. Halk ticaret, balıkçılık ve
hizmet sektörlerinde çalışmaktadır.

Somali'nin beş büyük şehrinde biri
olan Berberâ, stratejik konumu ve tica-
retteki yeri dolayısıyla büyük bir öneme
sahiptir. Sovyetler Birliği 1975'te bur-
da bir hava üssü kurmuşsa da üs Eti-
yopya-Somali savaşından sonra boşal-
tılmış ve burayı 1980'den itibaren Ame-
rika Birleşik Devletleri kullanmaya baş-
lamıştır. Berberâ'daki liman ve hava ala-
nı ülkenin iç ve dış ticaretinde önemli
rol oynamaktadır. Şehir karayoluyla da
ülkenin iç bölgelerindeki Hargeysa ve
Burco'ya bağlanmış durumdadır. İklimi
sıcak ve rutubetli olduğundan yaz ayla-

rında nüfusun önemli bir kısmı iç kesimlerdeki serin ve yüksek yerlere çıkar. Berberâ aynı zamanda Sâlihîyye ve Kâdiriyye tarikatlarının bölgedeki merkezlerinden biridir ve burada Abdülkâdir-i Geylânî'nin bir makamı bulunmaktadır.

Berberâ'nın tarihiyle ilgili fazla bilgi yoktur. İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren Arabistan yarımadasından buraya gelen müslümanlar İslâm dininin bölgede yayılmasında rol oynamışlardır. Halk arasında, şehrin doğusundaki bir mezarlıkta bulunan üç ayrı seyyid* kabrinin buranın kurucularına ait olduğu rivayeti yaygındır. Arabistan'dan bölgeye yönelen müslümanların göçü sonunda Zeyla'da ve Makdişu'da müslüman sultanlıklar kuruldu. Bunlardan Adel-Zeyla' Sultanlığı XIII. yüzyılda genişleyerek Berberâ'yı ve Harar'ı sınırlarına dahil edip Harar'ı merkez haline getirdi. XIV. yüzyılda gücünün zirvesine erişen bu İslâm devleti, İmam Ahmed el-Mücâhid'in (1506-1543) idaresi sırasında Habeşistan Krallığı'na cihad açarak Müslümanlığın bölgede yayılmasına hizmet etti. Habeşler'in yardıma çağırması üzerine bölgeye gelen Portekizliler 1528'de Berberâ'yı yağmaladılar. Daha sonra bölgede ilerleyişini sürdüren İmam Ahmed, Portekizliler'den yardım alan Habeşler'e yenilince (1541) Osmanlılar'dan yardım istedi ve isteğinin kabulü üzerine onlarla bir ittifak yaptı. 1542'de Yemen Beylerbeyi Mustafa Paşa kumandasında bir ordunun İmam Ahmed'in yardımına gönderilmesiyle Portekizliler ağır bir yenilgiye uğratıldılar ve böylece Osmanlı Devleti bu

bölge ile ilgilenmeye başlamış oldu. Fakat devamlılık göstermeyen bu ilgi, İmam Ahmed'in ertesi yıl Habeşistan-Portekiz müttefik gücüne yenilmesi ve öldürülmesi üzerine kesildi ve Portekizliler'in yardımıyla bölgeyi ele geçiren Habeşler Berberâ'ya da hâkim oldular.

Bölgedeki karışıklıklar ve çatışmalar şehrin önemini ve gücünü zayıflattı. XVII. yüzyılda Zeyla' ile birlikte Moha şeriflerine bağlanan Berberâ, 1827'de ilk İngiliz-Somali antlaşması imzalanıncaya kadar önemi iyice azalarak unutuldu. XIX. yüzyılın ilk yarısında Aden körfezi sahillerine gelen Avrupalılar'ın bölgede soylmaları üzerine adı yeniden duyuldu. 1840'ta İngiltere Zeyla' idarecisi ile, Doğu Hindistan Şirketi'ne ait gemilerin Berberâ sahillerinde demirleme haklarını garanti altına alan bir antlaşma imzalandı. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla bölgedeki önemi artan Kızıldeniz ve Aden körfezinin rakip bir devletin eline geçmesini istemeyen İngiltere Mısır'ı teşvik ederek Berberâ'yı işgal ettirdi (1875). Daha önce Hidiv İsmâil Paşa'nın isteği üzerine Kızıldeniz sahilindeki Sevâkin (Suakin), Massava ve Zeyla' ile birlikte Berberâ'nın idaresi Osmanlı Devleti tarafından bir fermanla Mısır'a bırakılmıştı (1865). Mısır'a verilen bu yerlerin devlet arazisinden olduğu belirtilerek emniyet ve gümrük işleri için muhafız ve memurlar görevlendirilmiş ve İngiltere'nin burada yerleşmesine kadar devam eden bir idare teşkil edilmişti. Fakat Osmanlı Devleti buradaki görevlilerle ne ilgilenebilmiş ne de yardım gönderebilmiştir. Mısır'ın Berberâ'yı uzun zaman elinde tutması mümkün olmadı. 1877'de İngiltere ile Mısır arasında yapılan bir antlaşmaya göre Berberâ serbest liman haline getirildi ve böylece İngiltere burada Osmanlılar'ın hâkimiyet iddiasını kabul etmiş oldu. Fakat mehdî hadisesini fırsat bilen İngiltere Zeyla' ile beraber Berberâ'yı da işgal etti ve buradaki kabilelerle anlaşmalar yaparak şehre yerleşti (1884); bölgede Berberâ merkez olmak üzere İngiliz Somalisi adıyla bir himaye idaresi kurdu (1887). Sâlihîyye tarikatı şeyhi Muhammed Abdülhasan Berberâ'da İngilizler'e karşı cihad başlattıysa da başarılı olamadı. 1941'e kadar İngiliz Somalisi'nin merkezi olarak kalan Berberâ, bu idarenin 1 Temmuz 1960 tarihinde İtalyan Somalisi ile birleştirilip Somali Cumhuriyeti'nin kurulması üzerine bu devletin sınırları içerisinde yer aldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 369-370; III, 164-165; İbn Battûta, *Seyahatnâme*, I, 276; Ahmed Rifat Yağlıkçızâde, *Lugat-ı Târihiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul 1299-1300, II, 83; *Géographie d'Aboulféda*, II, 232; *Kâmûsü'l-a'âm*, II, 1273-1274; G. Ferrand, *Relations de Voyages et Textes Géographiques Arabes, Persans et Turks Relatifs à l'Extrême-Orient du VIIIe au XVIIIe Siècles*, Paris 1913 — Frankfurt 1986, s. 321, 322, 323, 394; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyâleti*, İstanbul 1974, s. 22-30, 150, 152-158; "Berbera", *EAm.*, III, 568; *TA*, VI, 152; R. Hartmann, "Berberâ", *IA*, II, 524-525; I. M. Lewis, "Berberâ", *EI²* (Fr.), I, 1207-1208; a.m.f., "Berbera", *EBr.*, III, 498.

DAVUT DURSUN

BERBERİLER

Tarihin eski devirlerinden itibaren Berka'dan Atlantik sahillere ve güneyde Nijer nehri kıvrımına kadar uzanan Kuzey Afrika'da yaşayan bir kavim.

I. TARİH

II. SOSYAL HAYAT

III. DİN

IV. DİL

I. TARİH

Berberî adı eski Yunan kaynaklarında Barbaroi, Latin kaynaklarında Barbari (barbar) olarak geçmektedir. Yunan ve Latin dünyasının dışında oldukları için burada yaşayan halk bu adla anılmıştır. Romalılar Kuzey Afrika'yı işgalleri sırasında ciddi bir mukavemetle karşılaşmışlar, hâkimiyetlerini ve medeniyetlerini kabul etmemekte direnen bölge halkına Barbaros demişlerdir. Araplar bu bölgeye geldiklerinde Bizanslılar'dan duydukları Barbaros kelimesini Berber olarak telaffuz etmişler ve kelimenin bu şekli yaygınlık kazanmıştır. Bununla beraber bazı Arap kaynakları kelimenin aslını efsanevî bilgilerle açıklama yoluna gitmişlerdir. Ancak bu açıklamaların etimolojik bakımdan gerçekte bir ilgisi yoktur.

Berberîler'in menşeiini ve anayurtlarını kesin olarak tesbit edebilmek için gerekli kaynak malzemesi henüz mevcut değildir. Berberî dilinin aslı hâlâ ilim âleminde tartışılmaktadır. Diğer taraftan gerek arkeolojik kalıntılar gerekse eski Yunan, Latin ve Arap kaynakları bu hususta birbirine uymayan bilgiler vermektedirler. Antik müelliflerin bir kısmı Berberîler'in Kuzey Afrika'nın yerli halkı olduğunu, diğer bir kısmı doğudan gel-

Berberâ

